

INTERVIEW MET SCHEYGRONDPRIJSWINNAAR SIM BROEKHUIZEN

Op de ALV van 23 november 2003 is voor de vierde keer de Scheygrondprijs uitgereikt: aan Sim Broekhuizen. Hij is oud-bestuursvoorzitter van de VZZ, oud redacteur van Lutra, en vooral zoogdieronderzoeker. De Scheygrondprijs is immers ingesteld om mensen te eren, die een bijzondere bijdrage aan het onderzoek aan zoogdieren hebben geleverd. Zoogdier was benieuwd naar meer informatie over de prijs en de geprezene en Sim bleek bereid tot een interview.

Was de Scheygrond prijs een verrassing voor je?

Eigenlijk wel, omdat er zo veel collega's met vergelijkbare inzet met zoogdieren bezig zijn. Het enige verschil is wellicht dat ik meer bestuurlijk met de VZZ ben bezig geweest. Dat kan echter geen grond zijn voor de onderscheiding, de Scheygrond prijs is bedoeld voor mensen die een bijdrage hebben geleverd aan de zoogdierkunde en -bescherming, dus aan de doelen van de vereniging,

en niet zozeer aan de vereniging zelf. Voor dat laatste is het ere-lidmaatschap geschikter.

Waarvoor heb je de prijs gekregen?

Er zit een judicium bij, maar ik heb die nu niet bij de hand... Eén van de genoemde redenen was in ieder geval het gebruik van oorspronkelijke methoden bij het volgen van zoogdieren, zoals het volgen van dassen met behulp van een hondje dat het spoor rook. Nu lijkt me juist dat geen nieuwe methode -hij zal wel ergens uit de Middeleeuwen stammen- maar het heeft voor ons onderzoek wel iets geholpen om het weer eens zo aan te pakken. Als je wilt achterhalen waar een dier precies gelopen heeft, is peilen met zenders te globaal. Prenten, wissels en vooral dauwsporen zijn evident het handigst: als je een zender wilt gebruiken om een dier op zijn route te volgen, zit je er al snel zó dicht op dat je 'm verstoort. Het hondje van mijn assistent, dat we ervoor gebruikten, raakte overigens in de war als de das zijn eigen spoor kruiste! Het werken met zenders was overigens een doorbraak bij de studie naar het terreingebruik van dieren en ik beschouw het als een voorrecht dat ik heb kunnen werken in een periode waarin technische ontwikkelingen de toepassing van nieuwe methoden mogelijk maakten. Het miniaturiseren van het electroni-

Heel nauwkeurig een dassenspoor volgen met behulp van een hond.
Foto: Sim Broekhuizen

Veel informatie uit sectie van doodgevonden dieren.
Foto: Hugh Jansman

sche deel van de zenders en de verbetering van de batterijen betekende, dat je steeds kleinere beesten kon volgen. Ook de beschikbaarheid van infraroodkijkers, infraroodgevoelige videoapparatuur en time-lapse videorecorders hebben enorm bijgedragen aan het vergroten van onze kennis van het gedrag van vooral nacht-actieve zoogdieren. Ik heb er heerlijk op kunnen meeliften, je kon de dingen veel beter, systematischer vooral, observeren dan daarvóór mogelijk was.

Dat is ook de reden dat ik nu ook zo teleurgesteld ben in het beverproject in Limburg, dat de VZZ nu probeert te volgen. Het project was een kans om kennis te vergroten, en in plaats daarvan is er een terugval naar de technieken van de jaren 30 (*er wordt alleen gewerkt met observaties, de uitgezette dieren zijn niet van een zender voorzien, red.*). Zo neemt onze kennis niet wezenlijk toe, terwijl het project uniek is voor Nederland. De bevers zijn namelijk in beken uitgezet en dat is toch anders dan in de Biesbosch of de tichelgaten en de oude rivierarmen in de Gelderse Poort. Bij een eventueel vervolg op dit herintroductieproject is het dus ook moeilijk

om bij te sturen op basis van goede gegevens.

(Later bedenkt Sim ook nog dat de atlas van de Nederlandse zoogdieren en het redactiewerk voor Lutra ook als gronden genoemd zijn om hem de prijs toe te kennen, red.)

Denk je dat de afwijzing van het gebruik van zenders bij dit project te maken heeft met de grote sterfte tijdens de beginfase van het beverproject in de Gelderse Poort? Maar ten dele, het lijkt me meer een kwestie van emotie. Natuurlijk, er worden ook wel eens fouten gemaakt. Dat is betreurenswaardig en je moet dat als het even kan voorkomen. Zo hadden we zelf met het bunzingonderzoek een probleem. We hadden voor het bevestigen van de zendertjes flexibele halsbanden nodig, die de diktegroei konden opvangen. Dat is niet gelukt, er bleven huid-beschadigingen optreden. Dat vonden we zelf niet acceptabel en daarom zijn we er toen mee gestopt. Later hebben we gebruik gemaakt van de ervaringen bij het onderzoek aan muskusratten van Adri Verkaik. De kleine zendertjes die daarbij gebruikt werden waren ook geschikt om bij bunzingen te gebruiken. Helaas was toen de tijd, om dat onderzoek te doen, voorbij: er was geen tijd en geld meer. We hebben nog net één mannetje kunnen volgen. Ik was verrast door de uitkomsten daarvan: het dier bleek een tweedelige home-range te hebben. Hij benutte beide delen afwisselend. Het tussenliggende gebied stak hij zo snel mogelijk over. Ook de totale omvang van de home-range hadden we niet verwacht, bij elkaar ging het toch om een gebied dat meerder ecosystemen omvatte. Deze mobiliteit was onverwacht groot, en dan ontstaan er gelijk vragen over de functie van zo'n tweedelige home range. Zou het met voedsel te maken hebben, of met de home-ranges van meerdere vrouwelijke dieren?

Afgezien van de klassieke informatie uit de secties op doodgevonden dieren (geslacht, reproductieve status, conditie, inhoud van de maag) weten we nog steeds weinig van de kleine marterachtigen (bunzing, steenmarter, boommarter) en van wezel en hermelijn weten we nog minder. Onderzoek naar de ecologie en het ruimtegebruik is erg arbeidsintensief. Bovendien heb je voor deze diertjes hele kleine zendertjes nodig. Het lukt nog wel om het zendertje zelf

zo klein te maken, maar de batterij blijft groot of het geheel heeft maar een korte levensduur en een kort bereik. Terwijl die bunzing juist een eye-opener was doordat hij langer gevolgd is; een paar weken volgen had nooit de gevonden variatie in terreingebruik opgeleverd, maar je hebt wél de neiging om vanuit die korte tijd te gaan extrapoleren.

Hetzelfde is met de steenmarters gebeurd: doordat we er zes jaar aan konden werken is er veel kennis opgebouwd. De seizoensvariatie en de leeftijdsafhankelijkheid in het terreingebruik vind je niet als je het onderzoek niet gedurende jaren kunt volhouden. Wat dat betreft heb ik ook geluk gehad, ik heb gewerkt bij een instituut waarbij langdurig onderzoek nog mogelijk was. Vaak zie je dat het veldonderzoek door studenten gebeurt en dan maar gedurende een paar maanden of zelfs weken. Wat die Scheygrondprijs aangaat, is het dus een kwestie geweest van geluk, dat ik in een mooie tijd heb mogen werken. Zonder de drang om ook financieel te moeten presteren.

Op welke wijze houdt je je tegenwoordig met zoogdieren bezig?

Ja, die prijs is natuurlijk uitgereikt voor mijn activiteiten in het verleden. Inmiddels ben ik een gepensioneerd onderzoeker (*sinds een jaar, red.*). Ik heb nog wel een aantal wensen: zo wil ik een deel van het steenmarteronderzoek uitwerken en bewerken tot een populair wetenschappelijke publicatie. Ook wil ik continuïteit houden in het onderzoek naar de doodgereden boommarters, uiteraard samen met Gerard (*Gerard Müskens heeft een belangrijk deel van zowel het genoemde steenmarter- als het boommarteronderzoek uitgevoerd, red.*). Ik blijf graag nog in adviserende zin betrokken bij het onderzoek aan de hamsters en de otters (*voor beide soorten is het afgelopen jaar een start gemaakt met de herintroductie, red.*). Het is ontzettend leuk om over de schouders van anderen mee te kijken, maar ik laat nu het echte onderzoek aan hen over. Verder zijn we met een aantal onderzoekers bezig aan een populair wetenschappelijk boekje over konijnen, onder eindredactie van Marijke Drees. Ik ben lid van de boommarterwerkgroep en als de tijd het toelaat wil ik ook betrokken blijven bij de beverwerkgroep. Mij is ook nog gevraagd om, als er dode bevers of otters gevonden worden, daar naar te kijken. Zo word ik een beetje

geleefd door mensen die het leuk vinden als ik wat doe.

Hoe lang ben je eigenlijk al lid van de VZZ?

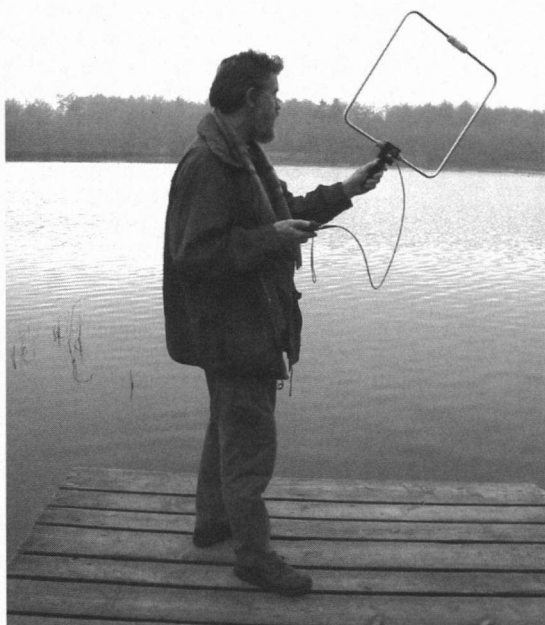
Dat had ik moeten opzoeken! Het zal ergens in 1967 of '68 geweest zijn. Ik werkte toen al bij het ITBON en werd onder de arm genomen door Jan van Haaften. In mijn studietijd ben ik geen zoogdieren tegengekomen.

Ben je nog bestuurslid geweest van een werkgroep?

Ik heb een hele tijd geen formele verantwoordelijkheid willen hebben binnen de VZZ, omdat ik in dienst was bij het ITBON, later RIN en IBN. Mijn werkterrein had veel overlap met de activiteiten van de vereniging en het is niet wenselijk om bestuurlijk verantwoordelijkheid te hebben op een terrein waar je vanuit een ander belang ook mee bezig bent.

Ik heb in die tijd wel andere bijdragen geleverd, zoals aan de wetenschappelijke bijeenkomsten van de VZZ, die er toen vier maal per jaar waren. Tegenwoordig zijn er daar minder van. De wetenschappelijke vergaderingen werden trouwens meestal maar door een kleine groep van telkens dezelfde mensen bezocht. De themabijeenkomsten

Het werken met zenders was een doorbraak bij de studie naar het terreingebruik. Foto: Hugh Jansman

sten liepen juist heel goed, die hebben we later dus veel meer gehouden, en die komen nu ook nog regelmatig terug. Het valt niet mee om zoiets te organiseren. Gelukkig hebben we nu de jaarlijkse vleermuisdag en onlangs het knaagdiersymposium en de hamsterdag. Eigenlijk zouden er per jaar wel één of twee meer van mogen wezen. In het lustriumjaar waren er veel activiteiten, die hebben het gebrek aan wetenschappelijke vergaderingen gemaskeerd. De werkgroepen zijn weliswaar zeer actief, maar ze bereiken maar een beperkte groep mensen. Juist de wetenschappelijke bijeenkomsten zijn voor de overige leden iets waar je aan kunt deelnemen (afgezien van het lezen van Zoogdier en Lutra uiteraard).

Je bent jarenlang bestuurslid geweest van de VZZ, hoe zie je de toekomst van de vereniging?

In mijn bestuurstijd heb ik meegemaakt dat de eerste projectgebonden subsidies en betaalde opdrachten binnenkwamen. Dat gaf de vereniging allerlei mogelijkheden, maar je komt in een spiraal terecht. Je kunt van dat geld kantoorruimte huren voor je mensen, maar omgekeerd, als je mensen in dienst hebt moet je wel kantoorruimte hebben. Je wordt zo afhankelijk van de opdrachten. Ik heb er met enige zorg naar gekeken. Er was een moment dat we ervoor hadden kunnen kiezen om als kleine vereniging, zoals in de jaren '60, door te gaan. Voor een grotere, meer ambitieuze vereniging zijn deze inkomsten echter nodig om de ondersteuning te bekostigen. Je hebt ook een bepaalde reserve nodig, waardoor je als vereniging bepaalde opdrachten die kwalitatief onvoldoende zijn, kunt laten liggen. Dat spanningsveld is nu volop aanwezig.

Aan de andere kant geven de inkomsten uit betaalde opdrachten een hoop mogelijkheden. Eigen initiatieven komen beter tot ontwikkeling, zoals het soortbeschermingsplan voor de noordse woelmuis. De ondersteuning van het bureau is ook meer nodig dan in het verleden, toen werden veel werkzaamheden van de VZZ ondersteund (formeel of informeel) vanuit instituten en musea. Ook al omdat de activiteiten van de vereniging toen vaak als verlengstuk van de verantwoordelijkheden van die instituten zelf werden gezien. Die ondersteuning is weggefallen en de vereniging moet nu zelf de broek kunnen ophouden. Dat kun je opvangen door de prijs

van het lidmaatschap te verhogen óf via subsidies en opdrachten. En als je ziet wat de vereniging nu produceert aan rapporten en dergelijke, dan is dat ontzettend leuk.

Ik heb nog wel een zorgpunt: toen we begonnen met opdrachten voor derden namen we alleen die opdrachten aan, die met het verenigingsaspect te maken hadden. Monitoring bijvoorbeeld, waarbij het gegevens verzamelen een typisch iets is voor leden/vrijwilligers. De vereniging is tenslotte vooral gericht op (en geschikt voor) ecologisch-geografisch onderzoek. Daarnaast is het adviesbureau-element ontwikkeld. Probleem is nu dat opdrachtgevers soms niet zaken doen met de VZZ omdat de VZZ een vereniging is met veel leden die veel veldgegevens kan genereren, maar omdat de vereniging goedkoper is dan andere bureaus of instituten. Dat kan, omdat er bij de VZZ minder overhead is, onder andere doordat we minder apparatuur hebben. Dat scheelt in aanschaf, onderhoud en vervanging. Opdrachtgevers willen graag voor een dubbeltje op de eerste rij zitten. Dat kan wel tot gevolg hebben dat een aantal onderzoekstechnieken, die aanwezig zijn bij de (duurdere) instituten, niet meer rendabel zijn. Vooral de structurele opdrachtgevers moeten naast 'goedkoop', ook letten op de opbouw van kennis. Mensen, die langer of herhaald bezig zijn, bouwen kennis en ervaring op. Als de opdrachtgever telkens naar de goedkoopste surft, frustreert dat de opbouw van beide. Voor de groei van kennis is een zekere trouw nodig vanuit de opdrachtgever en of dat nou is bij een universiteit, een instituut of een vereniging, is van minder belang. De huidige concurrentie tussen bureaus en instituten onderling betekent dat niet altijd meer ruimhartige uitwisseling van ervaring en gegevens optreedt.

Het is te hopen dat Sim zijn voornemens ten aanzien van het zoogdierwerk kan realiseren. Er is zeker behoefte aan populair-wetenschappelijke zoogdierboekjes die vanuit eigen onderzoek-ervaringen zijn geschreven. ↗